

Žalmy

"To najcennejšie, čo žalmy pre mňa robia je, že mi pomáhajú vyjadriť takú istú radosť z Boha, aká roztancovala Dávida."
(C. S. Lewis)

.stále živé slová

Kto zažil ukrutné sklamanie ale i extatickú radosť, temnú noc vzdialeného Boha ale i mystický pocit Jeho upokojujúcej prítomnosti, nakopený hnev a túžbu po pomste, no i dychtivú túžbu po odpustení a zmierení, kto zažil aspoň niektorý z týchto intenzívnych pocitov, rozumie, o čom sú žalmy.

Boleť, odcudzenie blízkeho človeka, nenávisť priateľa a krutá zrada, no i víťazstvo, obhájenie pred nepriateľmi a transcendentný pokoj a nečakaná útecha - všetko toto a omnoho viac môže čitateľ nájsť v knihe žalmov.

Človek nahý a autentický, plne ľudský, často pokorený a prekonaný svojou bolesťou a ťažkým životným údelom, no zároveň, nádherne božský - horiaci po spravodlivosti Božej, túžiaci po milujúcich a funkčných vzťahoch, žízniaci po kráse a obnove stvorenia. To sú žalmy.

Žalmy sú úžasné aj preto, lebo zjavujú autenticky nielen človeka tak, ale aj Boha. (Samozrejme z ľudského pohľadu) Boh je stále tajomný a neuchopiteľný. Boh je nahnevaný ale i radostný. Trestajúci, no i odpúšťajúci. Žiarlivý na neverných, zároveň sám stále verný svojim zmluvám, prísľubom a slovu. Je utešujúco blízky, no chvíľami i bolestivo vzdialený. Sýtiaci hľadujúceho a potešujúceho žalostiaceho. Sám solidárne prítomný v bolesti, statočne nesúci údel človeka spolu s ním.

Žalmy kričia i šepkajú; sú pestrofarebné, no i zúfalo šedé; vznášajú sa v nebeských výšinách, no zároveň ochutnávajú temné hlbiny morskej priepasti; preklínajú i žehnajú; ospevujú i ďakujú; sú hlasom komunity, no i volaním jednotlivca.

Sú vdýchnuté človekom, no vydýchnuté Duchom Svätým. Ich fascinujúca sila spočíva v tom, že tieto slová, pohnútky, volania, obrazy a emócie majú silu prehovoriť do našich životov stále. Lebo sú nám také blízke a tak hlboko poznajúce ľudské i Božie srdce. A tak vstupujú už po tisícročia v najrozličnejších situáciách, stále novým a novým spôsobom do životov hľadajúcich. Vdychujúc do nás Božieho Ducha nás robia stále viacej žijúcimi. Plne ľudskými, no zároveň zo dňa na deň viacej Božími.

"Žalmy sú potravou vnútorného života, látkou meditácie a k osobnej modlitbe, takže ich nakoniec požívame a prežívame, akoby to boli naše vlastné piesne a naše vlastné modlitby." (Thomas Merton¹)

.názov

Pomenovanie Žalmy sa k nám dostalo zo Septuaginty (z gréckeho slova *Psalmoi*) cez Vulgátu. Grécke slovo *psalmos* je prekladom hebrejského *mizmôr*, ktoré "pochádza zo slovesného koreňa *zamar* ("spievať" alebo aj "brnkať"), čo spája knihu s hudbou."² Terajšie hebrejské pomenovanie *Tehillím* (chválospevy, ďakovné hymny) alebo *Sefer tehillím* (knihu chválospevov) bolo zavedenie iba v neskoršom období judaizmu.

¹ Gozier, Dom André, 15 dní s Thomasom Mertonom, 6.deň: Spevák žalmov (Brno: Cesta, 1999)

² Dillard, Raymond B., Longman III, Tremper, Úvod do Starého Zákona, žalmy (Praha: Návrat domu, 2003)

.doba vzniku

Kanonickú knihu žalmov tvorí 150 jednotlivých piesní, ktoré boli napísané počas rozsiahleho obdobia. Ak by sme brali do úvahy nadpisy žalmov ako hodnoverné označenia dejového rámca, tak potom môžeme hovoriť o období trvajúcim do takmer 1000 rokov. Žalm 90 je datovaný do Mojžišovej doby, zatiaľ čo napríklad žalm 126 a jeho vnútorné svedectvo naznačuje poexilové časy, ako obdobie svojho vzniku. Väčšina žalmov pochádza z obdobia kráľovskej monarchie.

.nadpisy žalmov

Takmer každý žalm má svoj nadpis. Nadpisy sa väčšinou zmieňujú o autorovi, spôsobe a príležitosti prednesu, druhu a situácie, v ktorej daný žalm vznikol.³

"Niektorí bádatelia tvrdia, že nadpisy sú autentické a hodnoverné (Kidner), zatiaľ čo iní to popierajú (Mowinckel, Childs). E. J. Young sa drží strednej cesty, keď tvrdí, že nadpisy nie sú autentické, ale skôr odrážajú rannú tradíciu."⁴
S otázkou nadpisov súvisí aj otázka autorstva. Keďže nemôžeme byť úplne dogmatický v otázke autentickosti žalmových nadpisov, je rozumnejšie byť rezervovaný a otvorení diskusii a novým historickým nálezom aj pri určovaní autorstva jednotlivých žalmov.

.autorstvo

Autorov žalmov je mnoho. Najpočetnejšie množstvo, 73 žalmov, je pripisovaných Dávidovi, niektoré ďalšie Ásafovi, Koráchovcom, Šalamúnovi, Mojžišovi, Hémánovi a Étánovi. Takisto, autori mnohých žalmov sú úplne neznámi.

.štruktúra knihy

Žalmy sú rozdelené do piatich kníh. V nasledujúcej tabuľke⁵ je možné nájsť ich prehľadné usporiadanie:

1. kniha žalmy 1 - 41	Ž 1 - 2 - úvodné žalmy k celej zbierke s témami Zákon (Ž 1) a Mesiáš (Ž 2) Ž 3 - 41 - dávidovské žalmy. Záverečný žalm knihy je kráľovský žalm 41.
2. kniha žalmy 42 - 72	Ž 42 - 49 - žalmy Koráchovcov (A) Ž 50 - Ásafov žalm (B) Ž 51 - 72 - dávidovské žalmy (C) Záverečný žalm knihy je kráľovský žalm 72
3. kniha žalmy 73 - 89	Ž 73 - 83 - Ásafove žalmy (B') Ž 84 - 89 - žalmy Koráchovcov (A')
4. kniha žalmy 90 - 106	Ž 90 - 92 - mojžišovská kompozícia Ž 93 - 100 - JHVH málak - žalmy Ž 101 - 106 - dávidovská kompozícia
	Ž 107 - chválospev (A) Ž 108 - 110 - Dávidove žalmy (B) Ž 111 - 112 - alfabetické žalmy o Tóre

³ Bándy, Juraj, Úvod do Starej Zmluvy, Ketúbím, Spisy - kniha Žalmov (Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004)

⁴ Dillard, Raymond B., Longman III, Tremper, Úvod do Starého Zákona, Žalmy (Praha: Návrat domu, 2003)

⁵ Bándy, Juraj, Úvod do Starej Zmluvy, Ketúbím, Spisy - kniha Žalmov (Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004)

5. kniha Žalmy 107 - 150	Ž 113 - 118 - chválospevy na Pesach (Pesach Hallél) Ž 119 - alfabetický žalm o Tóre Ž 120 - 134 - pútnické piesne a dodatky k nim (Ž 135 - 137) Ž 138 - 144 - Dávidove žalmy (B') Ž 145 - 150 - chválospevy (A')
------------------------------------	--

.literárne druhy žalmov

Žalmy sú klenotnicou rôznorodosti a pestrosti literárnej formy a spracovania. Z formálneho a obsahového hľadiska ich môžeme zaradiť do týchto druhov⁶:

Chválospevy - sú piesne ospevujúce Božiu nádheru, lásku, dobrotu, múdrosť zrkadliacu sa v Jeho riadení vesmíru a v spásu, ktorú prináša človeku a stvoreniu. (Ž 8, 19, 29, 98, 148)

Žalosppevy - sú kvílením duše ubiedeného človeka prosiaceho o uzdravenie (6, 38, 51) alebo trpiaceho spoločenstva. Často sa v nich jednotlivec, či celé spoločenstvo (Izrael) obracia k Bohu o pomoc v núdzi a vyslobodenie z rúk nepriateľov (Ž 44, 60, 74, 124, 126).

Vďakyvzdania - Sú oslavné nápevy, v ktorých jednotlivec alebo spoločenstvo ďakuje Bohu za vyslobodenie s rúk nepriateľov, za víťazstvo, za spásu a uzdravenie, za ochranu.. (Ž 32, 40, 66, 100, 146)

Kráľovské žalmy - Žalmy oslavujúce kráľa a jeho kráľovstvo v rôznych situáciách a pri rozličných príležitostiach jeho života: pri inaugurácii alebo výročí nastúpenia (Ž 2, 21, 72, 110), pri uzavretí manželstva (Ž 45), pred odchodom do vojny (Ž 18) a po jeho víťazstve nad nepriateľmi (Ž 18, 21). Oslava kráľa bola zároveň v židovskom ponímaní spojená s oslavou Boha samotného, ktorý bol kráľom reprezentovaný.

Blahoslavenstvá - tieto konkrétne žalmy sú vyjadrením úžasu a radosti nad Božím požehnaním a pôsobením v živote spravodlivých a tých, čo dodržia Boží zákon (Ž 1, 112, 128, 133).

Sapeciálne žalmy - väčšinou obsahujú mravné poučenia o tom, ako sa má človek správať a čoho sa treba v náboženskom živote chrániť. Často sú príkazy a zákazy, odmeny a tresty ilustrované poukázaním na osud spravodlivých a nespravodlivých (Ž 12, 39, 49, 50)

Preklínacie žalmy - tieto tvoria najväčší problém a častú prekážku pre súčasného čitateľa. Pozorný čitateľ však nesmie zabúdať, že "hlavnou pohnútkou kliatby .. nie je pomstyctivosť, ale túžba, aby zvíťazila pravda, dobro a spravodlivosť."⁷ Prekliatie sa v židovstve nezakladalo na poverčivosti, ale na viere v spravodlivého Boha, ktorý spravodlivo súdi.

Historické žalmy - skladby oslavujúce Božiu dobrotu a všemohúcnosť, ktoré Boží ľud pocítil v častých Božích zásahoch do jeho dejín. (Ž 105, 135, 136)

⁶ Sväté Písmo Starého i Nového Zákona, Úvod do knihy Žalmov (Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 2007) Názvoslovie rozdelenia do literárnych druhov preberám stadiálto.

⁷Ibid.

Kultové žalmy - žalmy používané pri rôznych bohoslužobných úkonoch, na prednes, či spev v chráme. Napr. počas sobotnej liturgie sa spievali žalmy 92 a 38, vo zvyšných dňoch týždňa postupne (Ž 24, 48, 82, 94, 81 a 93). Pri oslavovaní Paschy sa spieval na chválu Pána *hallél* (Ž 113-118) a na židovský Nový rok Ž 81 a 29.

.poetika žalmov

Židovská poetika má svoju vlastnú nádheru. Je odlišná od ostatných národov. Nepoužíva rým takým spôsobom, ako to robí mnoho moderných básní. Podobne ani "nezachováva rytmus a kadenciu gréckeho či latinského verša."⁸ Miesto toho však používa fascinujúcu slovnú zásobu, frazeológiu, paralelizmus a opakovanie kľúčových fráz. Niečo málo k jednotlivým prostriedkom a technikám:

Paralelizmus - technika, pri ktorej autor formuluje vety tak, že "vedľa seba umiestňuje myšlienky, medzi ktorými je významová súvislosť."⁹ Môže sa to snažiť dosiahnuť vytvorením kontrastu medzi prvou a druhou myšlienkou vo verši (**antitetický paralelizmus** - 1:6) alebo tým, že myšlienku opakuje synonymami v druhej časti verša (**synonymný paralelizmus** - 114:4); tým, že druhá časť verša dopĺňa jej prvú časť (tzv. **syntetický paralelizmus** - 114:2-3) alebo to dosiahne stupňovaním obsahu prvého polverša v druhom (**klimaktický paralelizmus** - 29:1).

Akrostika - spôsob, pri ktorom každý verš začína rôznym písmenom v abecednom poradí a postupnosti (Ž 111-112, 119, 145)

Inclusio - "bežný spôsob zahrňujúci opakovanie slova alebo riadku, ktoré spolu formujú *inclusio* (spôsobuje, že žalm končí tým istým spôsobom, akým začal)."¹⁰ Napríklad žalm 139 začína a končí veľmi podobnou myšlienkou: verš 1 "Hospodin, ty ma skúmaš a poznáš." a končí vo verši 23-24 - "Skúmaj ma, Bože, a poznaj moje srdce, skúšaj ma a poznaj moje zmýšľanie!"

Chiastické usporiadanie veršov (ABBA alebo ABCBA) tiež nie je ojedinelé. Pekným príkladom je žalm 1:3-6, kde je jasne badateľná sekvencia: spravodlivý - bezbožný - bezbožný - spravodlivý.

Metafory a obrazná reč sú "najdôležitejšou charakteristikou žalmov"¹¹ Pekný príklad je v žalme 69:2-3: "Zachráň ma, Bože, lebo voda mi siaha až po hrdlo. Topím sa v hlbokom bahne, nemám sa na čo postaviť. Dostal som sa do vodných hĺbín, prúd ma odnáša." - Dávid predobrazujúci Mesiáša, ktorý volá uprostred nebezpečenstva vážnosťou pripomínajúceho topenie.

.Mesiášske žalmy

Dôležitou kategóriou žalmov, na ktorú nesmieme zabudnúť pri našom stručnom prehľade

⁸ Armour, Michael C., Sprievodca Bibliou pre nováčika, kapitola štrnásť, knihy poézie a prísloví (Vienna: Eastern European Mission, 2006)

⁹ Ibid.

¹⁰ Collins, John J., Introduction to the Hebrew Bible, kapitola 23, The Psalms and Song of Songs (Minneapolis: Augsburg Fortress, 2004)

¹¹ Ibid.

